

Sygn. akt III UK 56/06

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 lipca 2006 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Kazimierz Jaśkowski (przewodniczący)

SSN Beata Gudowska

SSA Jolanta Strusińska-Żukowska (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania S. B. i C. B.

od decyzji Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego Oddziału Regionalnego w P.

o podleganie rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 26 lipca 2006 r.,

skargi kasacyjnej organu rentowego

od wyroku Sądu Apelacyjnego w R.

z dnia 17 listopada 2005 r., sygn. akt III AUa .../05,

**uchyla zaskarżony wyrok i oddala apelację C.B. i S. B. od
wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w R. z dnia 28 czerwca 2005 r., sygn. akt IV U .../05,
nie obciążając wnioskodawców kosztami postępowania.**

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w R. wyrokiem z dnia 28 czerwca 2005 r. oddalił odwołanie S. B. i C. B. od decyzji Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego Oddziału Regionalnego w P. z dnia 18 lutego 2005 r. stwierdzającej ustanie wobec wnioskodawców ubezpieczenia społecznego rolników w pełnym zakresie od 1 stycznia 2003 r.

Sąd ten ustalił, że C. B. od 1993 r. rozpoczęła prowadzenie działalności gospodarczej w zakresie handlu w formie spółki cywilnej, do której w dniu 31 grudnia 1993 r. przystąpił także jej mąż – S. B. W dniu 1 lipca 2002 r. wnioskodawcy złożyli w Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego oświadczenie, że chcą podlegać ubezpieczeniu społecznemu rolników, jako że w tej dacie byli też współwłaścicielami gospodarstwa rolnego położonego na terenie gminy A. Odwołujący załączyli także postanowienie Sądu Rejonowego w R. z dnia 19 listopada 2001 r. dotyczące wpisu do KRS spółki jawnej powstałej na skutek zawarcia stosownej umowy przez dotychczasowych wspólników spółki cywilnej. Decyzją z dnia 11 lipca 2002 r. organ rentowy stwierdził podleganie wnioskodawców ubezpieczeniu społecznemu rolników z mocy ustawy od 1 lipca 2002 r. Kolejną decyzją z dnia 17 lutego 2004 r. ten sam organ uznał, że od 1 kwietnia 2004 r. wobec odwołujących ustało ubezpieczenie społeczne rolników. Na skutek odwołania C. i S. B. od tej decyzji, Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 29 lipca 2004 r. w sprawie IV U .../04 dokonał jej zmiany poprzez ustalenie, że wnioskodawcy podlegają takiemu ubezpieczeniu od 1 kwietnia 2004 r. Sąd Apelacyjny, rozpoznając apelację organu rentowego, uchylił jednak ten wyrok wraz z poprzedzającą go decyzją i przekazał sprawę Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego do ponownego rozpoznania. Konsekwencją tego orzeczenia była zaskarżona w niniejszej sprawie decyzja z dnia 18 lutego 2005 r. stwierdzająca ustanie ubezpieczenia społecznego rolników w stosunku do wnioskodawców od dnia 1 stycznia 2003 r., którą Sąd pierwszej instancji uznał za prawidłową.

Sąd Okręgowy wskazał, że stosownie do art. 5a ustawy z dnia 20 grudnia 1990r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz. U. z 1998 r., Nr 7, poz. 25 ze zm.), rolnik, który podlegając ubezpieczeniu w pełnym zakresie z mocy

ustawy nieprzerwanie co najmniej 1 rok, podejmuje pozarolniczą działalność gospodarczą, nie będąc pracownikiem i nie pozostając w stosunku służbowym, podlega nadal temu ubezpieczeniu. Wnioskodawcy jako wspólnicy spółki jawnej nie prowadzili działalności gospodarczej, bowiem taką działalność prowadziła spółka, co wynikało z obowiązujących wówczas przepisów ustawy z dnia 19 listopada 1999 r. – Prawo o działalności gospodarczej (Dz. U. Nr 101, poz. 1178 ze zm.), do których odwoływała się ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. Nr 137, poz. 887 ze zm.), stanowiąc w art. 8 ust. 6 pkt 1, że osobą prowadzącą pozarolniczą działalność gospodarczą jest osoba prowadząca taką działalność na podstawie przepisów o działalności gospodarczej lub innych przepisów szczególnych. W takiej sytuacji odwołujący jako osoby fizyczne nie podlegali obowiązkowemu ubezpieczeniu społecznemu z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej, wobec czego objęci byli ubezpieczeniem społecznym rolników. Stan taki trwał do 31 grudnia 2002 r.

Z dniem 1 stycznia 2003 r. zmieniony został art. 8 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych i stosownie do treści przepisu zawartego w ust. 6 pkt 4 tego artykułu, wspólnicy spółki jawnej zostali zaliczeni do osób prowadzących pozarolniczą działalność i tym samym objęci obowiązkowym ubezpieczeniem z tego tytułu (art. 6 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych). Przepis art. 5a ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, prawo pozostania w rolniczym ubezpieczeniu przyznaje tym rolnikom, którzy podejmują pozarolniczą działalność gospodarczą na podstawie przepisów o działalności gospodarczej. Zgodnie z art. 4 aktualnie obowiązującej ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, przedsiębiorcą jest osoba fizyczna, osoba prawna i jednostka organizacyjna, nie będąca osobą prawną, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną – wykonująca we własnym imieniu działalność gospodarczą. Zdaniem Sądu pierwszej instancji, wnioskodawcy jako wspólnicy spółki jawnej są osobami prowadzącymi działalność gospodarczą w świetle tej definicji, ale zgodnie z art. 8 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, nie są zaliczani do prowadzących pozarolniczą

działalność gospodarczą, o której mowa w art. 5a ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników.

Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w R. wyrokiem z dnia 17 listopada 2005 r. zmienił zaskarżony przez wnioskodawców wyrok Sądu Okręgowego oraz poprzedzającą go decyzję Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego w ten sposób, że ustalił podleganie C. B. i S. B. rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu z mocy ustawy w pełnym zakresie od 1 stycznia 2003 r. do 30 września 2004 r. i zasądził od organu rentowego na rzecz wnioskodawców kwotę 180 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

Sąd drugiej instancji podniósł, że włączenie odwołujących do systemu rolniczego ubezpieczenia społecznego od dnia 1 lipca 2002 r. nastąpiło na podstawie art. 2 ustawy z dnia 12 września 1996 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, co oznacza, że nie spełniali warunków do dokonania wyboru ubezpieczenia w oparciu o art. 5a ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników. Przepis, na podstawie którego objęto wnioskodawców ubezpieczeniem rolniczym, został uchylony z dniem 2 maja 2004 r. (art. 2 ustawy z dnia 2 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników). Ta zmiana w obowiązującym porządku prawnym spowodowała, że nie mogły nadal podlegać ubezpieczeniu społecznemu rolników osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą, która była opodatkowana na innych zasadach niż określone w przepisach o zryczałtowanym podatku dochodowym, lub gdy podatek należny za rok 2003 przekroczył kwotę 2528 zł. W ocenie Sądu Apelacyjnego, regulacja zawarta w tym przepisie stanowi samodzielną podstawę, eliminującą z rolniczego ubezpieczenia społecznego osoby, które znalazły się w takiej sytuacji, jak odwołujący w tej sprawie. Sąd drugiej instancji zwrócił przy tym uwagę, że wnioskodawcy z własnej inicjatywy zgłosili się od 1 października 2004 r. do ubezpieczenia w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych, gdyż jako wspólnicy spółki jawnej podlegają opodatkowaniu na zasadach ogólnych.

Niezależnie od powyższego, Sąd Apelacyjny stwierdził, że wbrew odmiennemu stanowisku Sądu pierwszej instancji, przepisy ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych nie mają zastosowania

do rozstrzygnięcia tej sprawy. Przepis art. 52 ust. 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników pozwala bowiem na odpowiednie stosowanie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, ale tylko w kwestiach, które nie znajdują w niej samodzielnego uregulowania.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego złożyła Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego Oddział Regionalny w P., która zaskarżyła go w całości, zarzucając naruszenie prawa materialnego w postaci:

- art. 7 ust. 1 i art. 16 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz. U. z 1998 r., Nr 7, poz. 25 ze zm.) oraz art. 6 ust. 1 pkt 5, art. 12 ust. 1 i art. 8 ust. 6 pkt 4 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. Nr 137, poz. 887 ze zm.) poprzez błędne przyjęcie, że wnioskodawcy w okresie od 1 stycznia 2003 r. do 30 września 2004 r. podlegali z mocy ustawy ubezpieczeniu społecznemu rolników, mimo że powinni w tym czasie podlegać ubezpieczeniu w ZUS;
- art. 52 ust. 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników poprzez przyjęcie, że w kwestii ubezpieczenia społecznego wspólników spółki jawnej nie znajdują zastosowania przepisy ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych;
- art. 2 ustawy z dnia 12 września 1996 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz. U. Nr 124, poz. 858) oraz art. 2 ustawy z dnia 2 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 91, poz. 873) polegające na niewłaściwym zastosowaniu tych przepisów i powodujące w konsekwencji nieprawidłowe uznanie, iż podstawy prawnej wyłączenia wnioskodawców z ubezpieczenia rolniczego nie stanowiły przepisy ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych.

Opierając skargę na takiej podstawie, organ rentowy wniósł o zmianę w całości zaskarżonego wyroku poprzez oddalenie apelacji ubezpieczonych od wyroku Sądu Okręgowego oraz o zasądzenie od wnioskodawców kosztów zastępstwa procesowego przed Sądem Najwyższym.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Problem prawny występujący w tej sprawie budził szereg wątpliwości, czego wynikiem była także rozbieżność orzecznictwa Sądu Najwyższego w tym przedmiocie, co z kolei dało asumpt do poddania tego zagadnienia do rozstrzygnięcia składowi siedmiu sędziów Sądu Najwyższego, który w uchwale z dnia 22 lutego 2006 r., I UZP 4/05 (dotychczas nie publikowanej) stwierdził, że rolnik prowadzący gospodarstwo rolne oraz pozarolniczą działalność jako wspólnik spółki jawnej nie korzysta po dniu 1 stycznia 2003 r. z prawa wyboru rolniczego tytułu ubezpieczenia społecznego dokonanego na podstawie art. 5a ustawy z dnia 20 grudnia 1990r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz. U. z 1998 r., Nr 7, poz. 25 ze zm.) oraz art. 2 ustawy z dnia 12 września 1996 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz. U. Nr 24, poz. 585) i od tej daty podlega ubezpieczeniu społecznemu jako osoba prowadząca pozarolniczą działalność (art. 6 ust. 1 pkt 5 w związku z art. 8 ust. 6 pkt 4 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych - Dz. U. Nr 137, poz. 887 ze zm.).

W uzasadnieniu tej uchwały Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, że określenie rolnika podlegającego rolniczemu tytułowi ubezpieczenia społecznego zależy od spełnienia przesłanek określonych w przepisach ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. Zgodnie z art. 16 ust. 1 pkt 1 tej ustawy, rolnik, którego gospodarstwo obejmuje obszar użytków rolnych powyżej 1 ha przeliczeniowego lub dział specjalny, podlega z mocy ustawy ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu. Przepisu tego nie stosuje się do osoby, która podlega innemu ubezpieczeniu społecznemu lub ma ustalone prawo do emerytury lub renty (ust. 3). Podobnie, stosownie do art. 7 ust. 1 pkt 1 ustawy, ubezpieczeniu wypadkowemu, chorobowemu i macierzyńskiemu podlega z mocy ustawy rolnik, którego gospodarstwo obejmuje obszar użytków rolnych powyżej 1 ha przeliczeniowego lub dział specjalny, jeżeli rolnik ten nie podlega innemu ubezpieczeniu społecznemu i nie ma ustalonego prawa do emerytury lub renty. Regulacje te wyznaczały subsydiarny standard polegania rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu rolnika prowadzącego gospodarstwo rolne, ograniczony ustawowym warunkiem niepodlegania innemu ubezpieczeniu społecznemu, przez które rozumie się

ubezpieczenie społeczne lub zaopatrzenie emerytalne, określone w odrębnych przepisach (art. 6 pkt 12 ustawy).

Zasada pierwszeństwa podlegania przez rolnika innemu niż rolniczy tytuł ubezpieczenia społecznego doznała wyłomu przez dodanie ustawą z dnia 12 września 1996 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz. U. Nr 124, poz. 585) do ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, z dniem 1 stycznia 1997 r., art. 5a stanowiącego, że rolnik lub domownik, który podlegając ubezpieczeniu (rolniczemu) w pełnym zakresie z mocy ustawy, nieprzerwanie co najmniej 1 rok, podejmuje pozarolniczą działalność gospodarczą nie będąc pracownikiem i nie pozostając w stosunku służbowym, podlega nadal temu ubezpieczeniu (rolniczemu). Może on podlegać innemu ubezpieczeniu społecznemu wówczas, gdy złoży Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych lub Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego oświadczenie, że chce podlegać innemu ubezpieczeniu społecznemu z tytułu pozarolniczej działalności gospodarczej, o ile spełnia w tym zakresie warunki określone w odrębnych przepisach. Ustawa ta zawierała także przejściowy przepis art. 2, zgodnie z którym rolnik lub domownik, który w dniu wejścia w życie tej ustawy podlegał innemu ubezpieczeniu z tytułu pozarolniczej działalności gospodarczej, nie będąc pracownikiem i nie pozostając w stosunku służbowym, a spełniał inne warunki podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników z mocy ustawy w pełnym zakresie, mógł złożyć Zakładowi lub Kasie oświadczenie, że chce podlegać temu ubezpieczeniu z wyłączeniem innego ubezpieczenia społecznego.

Przepisy art. 6 ust. 1 pkt 5 i art. 12 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, zwanej dalej ustawą systemową, stanowią, iż obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym oraz wypadkowemu podlegają osoby prowadzące pozarolniczą działalność, przez które - stosownie do pierwotnego brzmienia art. 8 ust. 6 ustawy - rozumiano osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą na podstawie przepisów o działalności gospodarczej lub innych przepisów szczególnych (pkt 1), twórców i artystów (pkt 2) oraz osoby wykonujące wolny zawód w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym od osób fizycznych (pkt 3). Równocześnie pierwotnie niezmienione pozostało prawo wyboru przez rolników, prowadzących równocześnie działalność gospodarczą, rolniczego

tytułu ubezpieczenia według art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, które odnosiło się wyłącznie do rolników podejmujących pozarolniczą działalność gospodarczą, a nie każdą działalność pozarolniczą podlegającą powszechnemu obowiązkowi ubezpieczenia społecznego w rozumieniu art. 6 ust. 5 ustawy systemowej. Równocześnie z art. 5 ust. 1 tej ostatniej ustawy wynika pierwszeństwo podlegania powszechnemu obowiązkowi ubezpieczeń społecznych na podstawie jej przepisów, a ubezpieczeniu społecznemu rolników tylko wtedy, gdy nie podlegają powszechnemu systemowi ubezpieczeń społecznych w następstwie zastosowania art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. Prawo wyboru rolniczego tytułu ubezpieczenia społecznego przysługuje zatem wyłącznie rolnikowi, który równocześnie prowadzi pozarolniczą działalność gospodarczą. Inny rodzaj pozarolniczej działalności nie daje rolnikowi takiego uprawnienia.

Sąd Najwyższy wskazał, że w dotychczasowej judykaturze orzekanie o prawie wyboru rolniczego tytułu ubezpieczenia społecznego z art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników było uzależnione od przesądzenia tego, czy po wejściu w życie przepisów ustawy systemowej wspólnicy spółki jawnej podlegali obowiązkowi ubezpieczenia społecznego jako osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą, jak w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 12 maja 2005 r., I UK 258/04 (OSNP 2006 nr 3 - 4, poz. 58), czy też zostali przejściowo pominięci (wyłączeni) z podlegania obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym, jak w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 25 stycznia 2005 r., I UK 157/04 (OSNP 2005 nr 17, poz. 274). W tym pierwszym orzeczeniu Sąd Najwyższy uznał, że w okresie od 1 stycznia 1999 r. do 31 grudnia 2002 r. wspólnicy spółki jawnej podlegali obowiązkowi ubezpieczenia społecznego jako osoby prowadzące działalność gospodarczą. Taka koncepcja została poparta istotnymi argumentami wykładni funkcjonalnej i systemowej. Sąd Najwyższy założył, że w zakresie obowiązku ubezpieczenia społecznego wspólników spółki jawnej istnieje luka aksjologiczna, a nie prawna. Nie ma usprawiedliwionych argumentów, aby przyjąć, że ustawodawca od 1 stycznia 1999 r. zrezygnował w ukształtowanego zakresu podmiotowego obowiązkowego ubezpieczenia z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej, zwłaszcza na „jakiś przejściowy, niewytłumaczalny racjonalnie,

przypadkowy okres". W zakresie prowadzenia działalności gospodarczej ustawa systemowa odsyła nie tylko do przepisów ustawy o działalności gospodarczej, ale także do przepisów innych ustaw. Na takim gruncie Sąd Najwyższy uznał, że status prawny spółki jawnej i jej wspólników wynikający z Kodeksu spółek handlowych nie uległ zasadniczym zmianom w porównaniu z ich sytuacją wyznaczoną poprzednio przez przepisy Kodeksu handlowego. Jakkolwiek podmiotem gospodarczym była i jest spółka jawna, to w sferze i dla celów ubezpieczeń społecznych jej wspólnicy powinni być traktowani jako osoby prowadzące działalność gospodarczą i z tego tytułu objęci ubezpieczeniem społecznym. Taka wykładnia jest zgodna z zasadami ubezpieczeń społecznych, w tym z zasadą powszechności, polegającą na objęciu przymusem ubezpieczenia wszystkich zarobkujących własną pracą niezależnie od podstawy jej świadczenia, a także z zasadą równego traktowania ubezpieczonych w zakresie objęcia obowiązkiem ubezpieczenia (art. 2a ust. 2 pkt 1 i 2 ustawy systemowej). Przyjęta koncepcja uznania wspólników spółki jawnej za osoby prowadzące działalność gospodarczą prowadziła do wniosku, że rolnikowi, będącemu jednocześnie wspólnikiem spółki jawnej podlegającym systemowi ubezpieczeń społecznych jako osoba prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą, przysługiwałoby prawo wyboru rolniczego tytułu ubezpieczenia na podstawie art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników tylko do dnia 1 stycznia 2003 r. - dodania pkt 4 do art. 8 ust. 6 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, stanowiącego że wspólnik spółki jawnej jest osobą prowadzącą działalność pozarolniczą objętą powszechnym obowiązkiem ubezpieczenia społecznego, która jest innym rodzajem działalności niż pozarolnicza działalność gospodarcza (art. 8 ust. 6 pkt 1). Takie uznanie w zbiegu z rolniczym tytułem ubezpieczenia społecznego dawało rolnikowi prawo wyboru rolniczego tytułu ubezpieczenia społecznego do dnia 1 stycznia 2003 r. (art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników). Powyższe oznaczało, że dodanie pkt 4 do art. 8 ust. 6 ustawy systemowej miało skutek merytoryczny, ponieważ do dnia tej nowelizacji ustawy systemowej wspólnicy spółki jawnej byli traktowani jako osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą (art. 8 ust. 6 pkt 1 sprzed nowelizacji) także przez organy ubezpieczeń społecznych (rentowe). Natomiast wskutek tej nowelizacji - po dniu 1 stycznia 2003 r. - wspólnicy spółek jawnych

zostali wskazani jako osoby prowadzące jedynie działalność pozarolniczą (art. 8 ust. 6 pkt 4), która nie mogła być dalej uznawana za pozarolniczą działalność gospodarczą w rozumieniu art. 8 ust. 6 pkt 1 ustawy systemowej w związku z art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników.

W innej koncepcji, wyrażonej w wyroku z 25 stycznia 2005 r., Sąd Najwyższy uznał, że członkostwo w handlowych spółkach osobowych nie było prowadzeniem działalności gospodarczej w rozumieniu art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 19 listopada 1999 r. - Prawo o działalności gospodarczej, gdyż status przedsiębiorcy podejmującego i wykonującego działalność gospodarczą przysługiwał tylko osobowej spółce handlowej mającej zdolność prawną, nie zaś jej wspólnikom. W konsekwencji, rolnicy - będący wspólnikami handlowej spółki jawnej - w ogóle nie spełniali warunków do podlegania innemu, niż rolnicze, ubezpieczeniu społecznemu i dlatego nie znajdował do nich zastosowania art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały podniósł, że to stanowisko, jak się wydaje, zostało oparte na założeniu, że przejściowo - od wejścia w życie ustawy systemowej do dnia 1 stycznia 2003r. - wspólnicy spółki jawnej jakoby w ogóle nie podlegali systemowi obowiązkowych ubezpieczeń społecznych z tytułu członkostwa i działalności w tej spółce prawa handlowego, a zostali włączeni do systemu ubezpieczeń dopiero w dniu 1 stycznia 2003 r. przez dodanie punktu 4 do art. 8 ust. 6 ustawy systemowej, uznającego, między innymi, wspólników spółek jawnych za osoby prowadzące działalność pozarolniczą objętą powszechnym obowiązkiem ubezpieczenia społecznego. Takie stanowisko zakładało, że wspólnicy spółki jawnej pierwotnie nie podlegali obowiązkowi ubezpieczenia społecznego pod rządą ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych (niezależnie od tego, czy pominięcie ich było zamierzone przez ustawodawcę, czy też wynikało z przeoczenia), a wcześniejszy obowiązek ubezpieczenia wspólników takich spółek istniejący na podstawie przepisów dotychczasowych jakoby wygasł z mocy prawa.

Zdaniem Sądu Najwyższego w powiększonym składzie, takie założenie pozostaje w zasadniczej opozycji do wprowadzenia ustawą systemową z dnia 13 października 1998 r. ujednoliconego systemu ubezpieczeń społecznych, którego podstawowym celem było scalenie i ujednolicenie zasad podlegania różnym

rodzajom ubezpieczeń społecznych. Nie ma żadnych racjonalnych, ale przede wszystkim prawnych przesłanek do przyjęcia, że przy okazji tworzenia i wprowadzenia systemu ubezpieczeń społecznych racjonalny ustawodawca ograniczył wcześniej ukształtowany w wielu odrębnych ustawach zakres podmiotowy obowiązkowego ubezpieczenia społecznego, co miałyby polegać na wyłączeniu wspólników spółek jawnych, niebędących pracownikami, z obowiązkowego podlegania ubezpieczeniu społecznemu osób prowadzących działalność gospodarczą. Takie wyłączenie z powszechnego, „scalonego” systemu ubezpieczenia społecznego podmiotów wcześniej podlegających ubezpieczeniu na podstawie ustawy o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą, musiałoby mieć wyraźną podstawę prawną, której walor normatywny byłby wątpliwy ze względu na konstytucyjne zasady państwa prawnego, równości, w tym prawa do zabezpieczenia społecznego (art. 2, 32 i 57 Konstytucji RP), a także ustawowy nakaz równego traktowania wszystkich ubezpieczonych (art. 2a ustawy systemowej). W żadnym razie do takiego wniosku nie prowadzi wykładnia art. 6 pkt 5 w związku z art. 8 ust. 6 ustawy systemowej, które nie wyłączyły wspólników spółek handlowych z systemu obowiązkowych ubezpieczeń społecznych. Takie osoby podlegają obowiązkowo ubezpieczeniom jako prowadzące pozarolniczą działalność (art. 6 pkt 5 ustawy systemowej) i nie zostały wskazane ani w zamkniętych ustawowych katalogach jako podmioty niepodlegające powszechnemu systemowi ubezpieczeń społecznych (art. 5 ustawy), ani jako osoby, którym ustawa systemowa przyznaje wyłącznie prawo do dobrowolnego objęcia ubezpieczeniami społecznymi (art. 7) lub możliwość dobrowolnego kontynuowania obowiązkowych ubezpieczeń społecznych po ich ustaniu (art. 10 ustawy). W powszechnym systemie ubezpieczeń społecznych nie ma miejsca na domniemane wyłączenie wspólników spółki jawnej z tego systemu. Spójna celowościowa i systemowa wykładnia art. 6 pkt 5 w związku z art. 8 ust. 6 ustawy systemowej, które gramatycznie nie wyłączały wspólników spółek handlowych z powszechnego systemu obowiązkowych ubezpieczeń społecznych, przemawiała za traktowaniem - w okresie od 1 stycznia 1999 r. (dnia wejścia w życie ustawy systemowej) do dnia 1 stycznia 2003 r. (dodania pkt 4 do art. 8 ust. 6 tej ustawy) - wspólników spółki jawnej jako podlegających obowiązkowemu

ubezpieczeniu osób prowadzących pozarolniczą działalność (art. 6 pkt 5 ustawy) w rozumieniu jej art. 8 ust. 6 pkt 1, tj. za uznaniem ich za osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą na podstawie innych przepisów szczególnych. Taka koncepcja oznacza, że w tym zakresie nie było żadnej luki ani aksjologicznej (tak jak to przyjął Sąd Najwyższy w wyroku z 12 maja 2005 r.), ani prawnej (jak w wyroku Sądu Najwyższego z 25 stycznia 2005 r.). To, że przepisy prawa ubezpieczeń społecznych nie definiowały pojęcia pozarolniczej działalności gospodarczej, a jedynie wskazywały osoby prowadzące pozarolniczą działalność objęte obowiązkowym systemem ubezpieczeń społecznych (art. 8 ust. 6 ustawy systemowej w pierwotnym brzmieniu), nie oznaczało, że wspólnicy handlowej spółki jawnej, prowadzącej we wspólnym imieniu przedsiębiorstwo zarobkowe (art. 75 § 1 k.h.) lub przedsiębiorstwo pod własną firmą (art. 22 i nast. k.s.h.), zostali wyłączeni z systemu obowiązkowych ubezpieczeń społecznych. Przeciwnie, wspólników spółki jawnej w zakresie prowadzonej przez nią działalności gospodarczej należało uznać za osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą na podstawie przepisów szczególnych w rozumieniu art. 8 ust. 6 pkt 1 ustawy systemowej aż do czasu wyraźnego ustawowego wskazania ich jako osób prowadzących jedynie pozarolniczą działalność, która z woli ustawodawcy jest pojęciowo oddzielną od pozarolniczej działalności gospodarczej, co nastąpiło przez dodanie pkt 4 do art. 8 ust. 6 ustawy z dnia 1 stycznia 2003 r. Dopiero od tej daty wspólnik jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością oraz wspólnicy spółki jawnej, komandytowej lub partnerskiej nie mogą być traktowani jako osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą w rozumieniu art. 8 ust. 6 pkt 1 ustawy systemowej, ponieważ z tego kręgu zostali wyłączeni poprzez wyraźne uznanie ich za osoby prowadzące pozarolniczą działalność (art. 8 ust. 6 pkt 4), niebędące osobami prowadzącymi pozarolniczą działalność gospodarczą (art. 8 ust. 6 pkt 1). Za taką koncepcją opowiedział się Sąd Najwyższy w wyrokach z dnia 16 czerwca 2005 r., I UK 335/04 (OSNP 2006 nr 2-3, poz. 630) i z dnia 23 sierpnia 2005 r., I UK 388/04 (dotychczas nie publikowany), wypowiadając pogląd, że rolnik prowadzący gospodarstwo rolne, będący jednocześnie wspólnikiem spółki jawnej, nie ma po dniu 1 stycznia 2003 r. prawa wyboru ubezpieczenia społecznego na podstawie art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników i podlega

ubezpieczeniu społecznemu na podstawie art. 8 ust. 6 pkt 4 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych jako osoba prowadząca pozarolniczą działalność, ale już nie pozarolniczą działalność gospodarczą. W uzasadnieniu tych stanowisk wskazano, między innymi, że dokonywana w obrębie prawa ubezpieczeń społecznych wykładnia systemowa, prowadzi do wniosku, że powszechny system ubezpieczenia społecznego ma pierwszeństwo przed systemem szczególnym, jakim jest system ubezpieczenia społecznego rolników, dlatego wszelkie wątpliwości należy tłumaczyć na rzecz podlegania powszechnemu systemowi ubezpieczenia społecznego. Oznacza to, że rolnik, będący jednocześnie wspólnikiem spółki jawnej, nie jest osobą prowadzącą pozarolniczą działalność gospodarczą na podstawie przepisów o działalności gospodarczej lub innych przepisów szczególnych (art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników w brzmieniu obowiązującym do 1 maja 2004 r. w związku z art. 8 ust. 6 pkt 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych), ale osobą prowadzącą jedynie pozarolniczą działalność w rozumieniu art. 8 ust. 6 pkt 4 ustawy systemowej, która po dniu 1 stycznia 2003 r. nie miała już prawa wyboru rolniczego tytułu ubezpieczenia społecznego na podstawie art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. Określone w tym ostatnim przepisie prawo wyboru podlegania rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu odnosi się tylko do osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą, które wymieniono w art. 8 ust. 6 pkt 1 ustawy systemowej, a zatem nie obejmuje grup ubezpieczonych prowadzących - inną niż gospodarcza - pozarolniczą działalność, które wymieniono w punktach 2-4 tego przepisu, w tym rolników będących jednocześnie wspólnikami spółek jawnych. Skoro w punkcie 4 przytoczonego przepisu wymieniono wspólników spółki jawnej, to od daty 1 stycznia 2003 r. nie są oni traktowani jako osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą w rozumieniu punktu 1 tego przepisu. Wyraźne rozdzielenie normatywne tych dwóch kategorii osób, ubezpieczonych w powszechnym systemie ubezpieczeń z jednego tytułu prowadzonej działalności pozarolniczej (art. 6 pkt 5 ustawy systemowej), przekłada się na wykładnię art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników w kierunku przyjęcia stanowiska, że rolnik posiadający i prowadzący gospodarstwo rolne, podejmujący pozarolniczą

działalność jako wspólnik spółki jawnej - po 1 stycznia 2003 r. nie był uprawniony do wyboru systemu ubezpieczenia na podstawie art. 5a tej ustawy.

Sąd Najwyższy podniósł nadto, że na gruncie zasady automatyzmu powstania z mocy prawa stosunków obowiązkowego ubezpieczenia społecznego, oświadczenie rolnika będącego wspólnikiem spółki jawnej o wyborze rolniczego tytułu ubezpieczenia społecznego traci swój walor prawny w razie zmiany prawa, polegającej na utracie możliwości wyboru od daty 1 stycznia 2003 r. wskutek ustawowego uznania, że pozarolnicza działalność wspólników spółek handlowych (art. 8 ust. 6 pkt 4 ustawy systemowej) nie jest pozarolniczą działalnością gospodarczą (art. 8 ust. 6 pkt 1 tej ustawy).

Za nietrafne Sąd Najwyższy uznał zatem sugestie, jakoby „zachowały moc” oświadczenia o wyborze rolniczego tytułu ubezpieczenia również po zmianie stanu prawnego, prowadzącego z mocy prawa do wyłączenia rolników będących równocześnie wspólnikami spółek jawnych z rolniczego ubezpieczenia społecznego, dlatego że od 1 stycznia 2003 r. nie prowadzą działalności uznawanej za pozarolniczą działalność gospodarczą, a jedynie za działalność pozarolniczą. Taka zmiana stanu prawnego w omawianym zakresie wymagała jedynie, w ocenie Sądu Najwyższego, deklaratoryjnego stwierdzenia decyzją Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego ustania z mocy samego prawa rolniczego tytułu ubezpieczenia społecznego. Obowiązkowe ubezpieczenie społeczne trwa bowiem tylko w okresie spełniania przesłanek prawnych określonych ustawowo dla danego rodzaju (tytułu) ubezpieczenia, natomiast z chwilą odpadnięcia tych warunków - ustaje.

Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym niniejszą sprawę w całości akceptuje pogląd prawny wyrażony w przytoczonej powyżej uchwale, w czego wyniku stwierdzić należy, że skarga kasacyjna organu rentowego ma usprawiedliwione podstawy.

Niezależnie bowiem od tego, czy wnioskodawcy zostali od dnia 1 lipca 2002r. objęci ubezpieczeniem społecznym rolników na podstawie art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, czy na podstawie przejściowego przepisu art. 2 ustawy z dnia 12 września 1996 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, od dnia 1 stycznia 2003 r. utracili możliwość podlegania temu

ubezpieczeniu. Jako wspólnicy spółki jawnej nie są bowiem osobami prowadzącymi pozarolniczą działalność gospodarczą, a tylko przy spełnieniu tego warunku, z przyczyn szczegółowo opisanych powyżej, mieliby możliwość wyboru ubezpieczenia.

Trafnie zatem skarżący zarzucił, iż wyrok Sądu Apelacyjnego narusza przytoczone w skardze kasacyjnej przepisy prawa materialnego, wobec czego Sąd Najwyższy, stosownie do art. 398¹⁶ k.p.c. w związku z art. 385 k.p.c. i art. 108 § 1 k.p.c. w związku z art. 102 k.p.c. oraz art. 398²¹ k.p.c. w związku z art. 108 § 1 k.p.c. w związku z art. 102 k.p.c., orzekł jak w sentencji.